

Likovni razvoj mladostnika

✍ Irena Valdes

Mladostnikom likovno izražanje ustreza, saj je veliko bolj iskreno kot verbalno, ter dovolj 'varno'. Pri likovnem delu se vedno lahko pogovarjamo o interpretacijah, simboliki, se od njega oddaljimo, kaj spremenimo in ta razdalja mladostnikom zelo ustreza.

Likovni izdelek ne more biti prezt, pozabljen ali zlagan. Je v tem trenutku tu, iskren, viden in lahko tak za vedno tudi ostane. Odkriva, razjasni, celo navdihuje! Lahko nam pove veliko o avtorju, če je ta pripravljen poslušati in hkrati že ponudi možnosti nadaljevanja. Likovnost se v mladostništvu lahko dvigne na raven osebne izraznosti, ki v otroškem razvojnem obdobju še ni bila mogoča in predstavlja ustvarjalen in zabaven pristop k osebni rasti ter spodbuja inovativen način mišljenja.

V prejšnjih številkah smo si pogledali likovni razvoj predšolskega in šolskega otroka in opazovali postopno razvijanje risarskih sposobnosti do presenetljive stopnje natančnosti tik pred začetkom adolescence. Napovedovali smo tudi, da se v puberteti zgodi radikalna sprememba v razvoju risbe in s tem že namignili na drugačnost oz. novo stopnjo zavedanja v tem zanimivem obdobju človekovega življenja.

Pubertetniško obdobje se navadno začne med 11-im in 12-im letom in med starši zbujajo strah in trepet, saj imamo tudi sami nanj vezanih vsaj nekaj neprijetnih spominov. S pomisleki in strahom pri starših se veliko srečujem v vsakodnevni praksi. Spodbujam jih in jim zagotavljam, da je puberteta naravno obdobje razvoja človeka, ki je nujno potrebno za njegov zdrav razvoj

v odraslost. Spodbujam jih, naj si pravzaprav čestitajo za opravljeno vzgojo v otroštvu, saj individualizacija in čustvena ločitev od staršev z začetkom pubertete nakazuje na pravilen psihološki razvoj. Obenem pa jih opozorim, da imajo v tem obdobju več časa zase, saj se sprostijo določene obveznosti, ki jih je z novo pridobljeno samostojnostjo mladostnik prevzel nase (npr. prevoz, organizacija dneva, pospravljanje ...). Staršem zato priporočam, da izkoristijo

jo na domačem poligonu; raziskujejo meje, zrcalijo, razbijajo vzorce ...

V domače okolje vnašajo tudi vplive socialnih vprašanj, kot so vloge v skupini in družbene vrednote. Izkazujejo zavedanje za svetovne probleme (etični/politični/sociološki/religiozni) in vse to dojemajo skozi sebe, zato lahko rečemo, da je to obdobje obarvano egocentrično.

Izjemno pomembno pri tem je, da se učence v tem obdobju motivira z

Foto: Peter Prebil

na novo sproščeni čas za delo na sebi, na partnerstvu, in s tem pomagajo mladostniku posredovati zdrave čustvene vzorce. V puberteti je namreč občutljivost na čustva in čustvena nabitost izjemno velika, adolescenti raziskujejo občutke do sebe, v partnerstvu in v skupini. In vse to v idealnem primeru, torej če se doma počutijo varne, preizkušajo

različnimi umetniškimi tehnikami, da tega medija ne zavržejo. V modernih šolskih sistemih namreč vedno bolj klestijo prostor umetniškim predmetom in otroke preusmerjajo v znanstvene ali humanistične smeri. Pri tem pa manjkajo strokovnjaki, ki bi umetnost znali z razvojnega stališča znanstveno zagovarjati.

Resnica je preprosta, in sicer sama znanost ali celo humanistika brez umetnosti je prazna, saj ravno inovativnost idej in miselna fleksibilnost omogoča razvoj novih zamisli in genialnih rešitev. To kvaliteto krepimo z umetniškim izražanjem, če pa se mladostnik pri tem nauči še izražanja svojih čustev, je to neprecenljiv medij, ki ga lahko uporablja vse življenje.

V likovnem razvoju se odražajo vse te tendence in v njih lahko izobražen likovni terapevt prepozna tudi morebitne pasti ali stanja čustvene ujetosti, izolacije in drugačnih odstopanj. Ločimo dve glavni obdobji, kateri si bomo podrobneje ogledali.

Vstop v adolescenco – štirinajsto oz. petnajsto leto

Vstop v adolescenco se drastično opazi tudi v risbah, vlogo glavnega izraznega medija prevzame govor. Tako smo lahko priča razvojnemu prestopu iz likovnega v verbalno izražanje. Na risbah se to opazi kot poenostavljanje. Mladostniki so že spoznali, da z risanjem ne bodo mogli tako realno prikazati objekta, kot ga vidijo. Na risbo dodatno vpliva tudi eno glavnih čustev v tem razvojnem obdobju, in sicer sram. Mladostniki se za poenostavitvami skrivajo in nočejo izkazati svojih pomanjkljivosti. Namesto risanja človeške figure v tem obdobju navadno uporabljajo črtne figure ali 'paličnjake' in ostale simbole. Po podobnem načelu pot v likovno izražanje adolescentov najdejo tudi karikature ali pa prevzeti načini risanja iz risanih junakov (anime), stripov, internetnih in računalniških konstruktorov ... To so liki, ki mladostnikom ponujajo pripadnost določeni estetiki in neke vrste anonimnost, saj ob tem ne izpostavljajo svojih želja, svojega hrepenenja, upanja ...

Sram in skrivanje se izkazuje tudi v izbiri motivov, saj v tem obdobju mladostniki radi izbirajo zelo splošne teme (npr.: štirje letni časi, počitniška tematika, pokrajina ...). Za njihov razvoj so značilne serije in kopije, pri čemer imajo občutek, da preko dela nekoga drugega varno raziskujejo tehnike in barve.

Primerna tema v tem obdobju, ki se je učijo tudi v šoli, je perspektiva, saj se prostor odpre in navidezno pridobi tretjo dimenzijo, kar ustreza na novo pridobljenemu čustvenemu prostoru adolescenta. S to novo čustveno komponento pa na psihološki pomembnosti pridobijo tudi barve. Šele od adolescence naprej se lahko pogovarjamo o izbranih barvah kot izrazno pomembnih.

“*Likovno delo v skupini je primerno za izpostavljanje okoliščin, kot so izoliranost, izločenost, socialni pritiski, saj se skozi likovni medij spodbudi ustvarjalnost posameznika za reševanje le teh.*”

Likovna terapija tudi v tem obdobju ostaja pomembna terapevtska možnost. Močno tendenco k simboličnemu se lahko zelo dobro in nevsiljivo uporabi za prikaz trenutnega stanja, težavnih okoliščin in odkrivanja njihovih rešitev, ki pa se ob pogovoru nato spet prenesejo na realno življenje. Mladostnikom ta vrsta razdalje med risbo in notranjostjo zelo ustreza.

Od štirinajstega oz. petnajstega leta do osemnajstega leta

To obdobje je že bolj umirjeno, občutki sramu postajajo obvladljivi, zato ni več velikega strahu pred izpostavljanjem. V tem obdobju začnejo učenci uživati v likovnem izražanju, če z njim nadaljujejo.

Ohranjanje in spodbujanje likovnega izražanja odpira mnogo možnosti za spoznavanje sebe. Mladostnik skozi likovnost izraža in spoznava svoja čustva, razvija lastno identiteto in varno raziskuje svoje cilje in želje.

V likovnem izrazu mladostnikov prepoznamo več čustvenih tem, ki se ukvarjajo s čustvi do sebe ali do drugih oseb. Teme so večinoma obarvane ego-centrično, kar pomeni, da je v risbah izpostavljen jaz kot subjekt in mladostnikove izkušnje iz okolja.

Mladostniki čutijo močno povezano s časom in z okoljem, v katerem živijo, zato se v likovnem izražanju

lahko pojavijo razne pereče tematike, ki se jih dotaknejo v tistem trenutku (to so lahko tudi družbeno politične podobe). Primerne tehnike za odziv na takšne teme so sodobne oblike likovnega izražanja (grafiti, abstrakcije, nenavadni materiali, odzivi na sodobna umetniška dela ...), ki mladostniku omogočajo aktivno vlogo ustvarjalca, kar pomeni, da se na probleme lahko odzove in tako prestopi pasivnost opazovalca in ciničnost kritika.

Likovno izražanje v skupini

V tem starostnem obdobju je delo v skupini izjemno priporočljivo, saj se tako nagovori vedno pomembnejše področje socialnih interakcij. Izolacija je namreč zelo neugodna za zdrav psihološki razvoj in lahko spodbudi izjemno močna negativna čustva.

Likovno delo v skupini je primerno za izpostavljanje okoliščin, kot so izoliranost, izločenost, socialni pritiski, saj se skozi likovni medij spodbudi ustvarjalnost posameznika za reševanje le teh. Z deljenjem rešitev v skupini pa se obogati ostale udeležence za različne pristope in rešitve. Pri tem je pomembno, da likovnost omogoča posamezniku slediti izkušnjam po njegovem osebnem ritmu, saj se le tako lahko doseže integracijo spoznanj v lastno mišljenje in občutke.

To je jasno mogoče bolj v terapevtski zasedbi, vendar se vedno več šol zaveda socialnih pritiskov med učenci, zato izvajamo vedno več tovrstnih projektov na željo šol, ki imajo posluh za dogajanje v razredih z mladostniki. ■

Viri in literatura

- Liebmann, Marian (1986): *Art Therapy for Groups*. Australia: Croom Helm Ltd.
- Riley, Shirely (1999): *Contemporary Art Therapy with Adolescents*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Valdes, Irena (2013): Likovna terapija kot pomoč otrokom. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 59, str. 42–43.
- Valdes, Irena (2013): Likovni razvoj predšolskega otroka. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 60, str. 39–41.
- Valdes, Irena (2014): Likovni razvoj šolarja. V: *Vzgoja*, letnik XVI, št. 61, str. 43–45.
- Vopel, Klaus W. (2013): *Kunsttherapie fuer Jugendliche*. Salzhausen: Iskpress.